

СТАТИСТИЧНА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ МОЛОКОПРОДУКЦІЇ

Рудич А.І. к.е.н., доцент,
Чіп Л.О. к.е.н., доцент
Полтавська державна аграрна академія

В агропромисловому комплексі України однією з пріоритетних галузей сільськогосподарського виробництва є молочне тваринництво та молокопереробна промисловість. Значущість молока і молочних продуктів у забезпеченні продовольчої безпеки країни, роль і значення молочного скотарства в системі сільського господарства та вирішенні соціальних і економічних проблем на селі вимагає не тільки теоретичного обґрунтування подальшого їх розвитку, а й практичних кроків у реалізації стратегії формування ринку молочних продуктів з урахуванням світового досвіду та вітчизняних реалій.

Багатократний ціновий диспаритет призвів до економічно необґрунтованого перерозподілу прибутку між виробничою та переробною сферами, зумовив значне погіршення положення товаровиробника. Результати досліджень показують, що формування прибутку від продукції молочного скотарства сільськогосподарських підприємств за своєю структурою характеризується наступними даними: виробнича сфера – 23,3 %, переробна – 76,7 %. Поширення міжгалузевої інтеграції повинно узгодити інтереси підприємств, які тісно пов'язані технологічно і функціонально [2].

Визначальною тенденцією на ринку молока України останні чотири роки було значне підвищення цін як на молочну сировину, так і на готову продукцію. Високий рівень цін не тільки сприяв зростанню ефективності роботи молочної галузі, але й значно мотивував імпорт закордонної молочної продукції на український з ринок. Також існують певні регіональні диспропорції у закупівельних цінах молокопереробних підприємств (табл. 1).

**Середні ціни виробників за основними видами харчових
продуктів, напоїв у 2015 році (грн/т)**

Види продукції	2015 рік		Темп приросту (+,–), %
	січень	грудень	
Молоко сухе знежирене	23205,8	31601,5	+36,0
Сири тверді	43767,1	50926,7	+16,0
Масло вершкове жирністю ≤ 85,0	42963,5	49202,8	+15,0
Кефір неароматизований, без додання фруктів, горіхів, какао та ін. наповнюв.	6734,5	7402,1	+10,0
Молоко рідке оброблене (пастеризоване, стерилізоване, гомогенізоване, топлене, пептизоване	5646,5	6123,8	+8,0
Сметана неароматизована, без додання фруктів, горіхів, какао та інших наповнювачів	17066,7	18480,8	+8,0

Так, при середній по Україні ціні на молоко II сорту (прийняте від населення) 2863 грн/т, ціна на аналогічне за якістю молоко у Донецькій та Харківській областях становила – 3500 грн/т, у Чернігівській – 2500 грн/т, а у Тернопільській – 2150 грн/т. Закупівельна ціна на молоко I сорту у 2013 році була на рівні 4118 грн/т, тоді як у Донецькій області – 4800 грн, Житомирській – 4510 грн, Дніпропетровській – 3550 грн, Закарпатській – 3450 грн.

Нестабільність на ринку молока, значне підвищення цін на продукти харчування і матеріальні ресурси зниження прибутковості виробництва – ознаки економічної кризи. Нині більше половини населення споживає значно менше молокопродуктів від встановлених фізіологічних норм. Це пояснюється низьким рівнем купівельної спроможності та низькою ефективністю виробництва й переробки молока.

За 2015 рік до переробних підприємств надійшло 4,57 млн. т молока та молочних продуктів, що на 3,1 % менше 2013 року, з яких у сільськогосподарських підприємств було закуплено 51,2 % молочної сировини, у господарств населення – 40,1 %, а решта – молоко власного

виробництва переробних підприємств.

Останніми роками в Україні поступово підвищується культура споживання молочних продуктів, що певним чином змістило споживацькі пріоритети на більш якісну та дорожу продукцію, у т.ч. імпорту, європейських виробників. Обсяги експорту молочної продукції за останні чотири роки у натуральному виразі зменшилися, крім масла вершкового та молочної сироватки, але за рахунок зростання цін на 8 – 46 %, вартісні показники зменшилися лише на 5 % (табл. 2).

Таблиця 2

Обсяг експорту молочних продуктів у 2012-2015 рр., тис. т

Назва продукції	Роки		Темп зростання, %
	2012	2015	
Молоко та вершки, незгущені	16,3	7,6	47,0
Молоко та вершки, згущені	33,2	30,3	91,0
Маслянка, ферментовані або сквашені молоко та вершки	4,6	3,3	71,0
Молочна сироватка	19,0	34,4	181,0
Масло вершкове	1,2	3,9	331,0
Сири	79,3	59,0	74,0

З цих даних можна зробити висновок, що протягом зазначеного періоду зменшився експорт сирів з України (на 26 %) до 59 тис. т, в основному за рахунок Російської Федерації. Але, у зв'язку із підвищенням ціни в 2013 році, вартість експортованого сиру не пропорційно знизилась лише на 15 %.

Слід зазначити, що у 2015 році у порівнянні з попереднім 2014 роком, вартість експортованого сиру, при зменшенні його кількості на 13 %, не тільки не знизилась, а й зросла на 1 % до 362,3 млн.дол.США. Загальна ж вартість експортованих молочних продуктів зросла на 4 % і становила у 2013 році 515 млн.дол.США [3].

Водночас, останні роки імпорт молочних продуктів збільшився у 2,2 рази, і склав 242 млн. дол. США. Таке збільшення відбулося як за рахунок збільшення на 4 – 500 % кількісних показників, так і за рахунок підвищення цін (крім молока, вершків та масла вершкового) (табл. 3).

Обсяг імпорту молочних продуктів у 2012-2015 рр., тис. т

Назва продукції	Роки		Темп зростання, %
	2012	2015	
Молоко та вершки, незгущені	1,215	6,081	500,0
Молоко та вершки, згущені	4,919	9,194	187,0
Маслянка, ферментовані або сквашені молоко та вершки	7,309	12,081	165,0
Молочна сироватка	2,285	2,384	104,0
Масло вершкове	6,125	14,006	229,0
Сири	11,192	19,323	173,0

За результатами аналізу експорту-імпорту можна зробити висновок, що загалом сальдо зовнішньої торгівлі молочними продуктами за чотири останніх роки зменшилось на 37 % або на 159 млн. дол. США за рахунок зниження на 29 млн. дол. США експорту та збільшення на 130 млн. дол. США імпорту молочної продукції.

Обсяги імпорту молокопродукції з Республіки Білорусь (РБ) зросли майже у 7 разів, що призвело до збільшення частки Білорусі у структурі українського імпорту з 2 – 6 % у 2015 р. Суттєва кількість білоруської молочної продукції, ціна на яку має значний резерв для зниження, збільшує можливості роздрібних мереж торгувати молочними продуктами з РБ та примушувати вітчизняних виробників знижувати ціни. Така ситуація сприяє витісненню вітчизняних молочних товарів з полиць українських торгівельних магазинів та знижує ефективність як молокопереробної галузі, так і прибутковості вітчизняного молочного скотарства. Міністерство сільського господарства і продовольства Республіки Білорусь встановлює мінімальну закупівельну ціну на продукцію тваринництва для державних потреб. Слід зазначити, що в РБ рівень закупівельних цін на молочну сировину встановлюється на рівні, нижчому ніж в Україні та Європі, що штучно робить білоруську продукцію з молока більш привабливою за ціною за рахунок такого сприяння держави [4].

ТОП-тенденцією останніх років було значне нарощування імпорту

до України сирів з країн ЄС. Якщо у 2013 році обсяг їх імпорту складав 4 тис. т, що становило 36 % у структурі імпорту, то у 2015 році обсяги зросли до 13,4 тис. т, що зумовило збільшення частки до 69 %. Слід зазначити, що європейські сири завжди були найдорожчими, хоча середньорічна ціна імпорту за чотири останніх роки продемонструвала тенденцію до зниження. Поряд з цим, сири з Білорусі та Росії подорожчали на 90 та 42 % відповідно [4].

Отже, в Україні на молочному ринку складаються передумови для активного росту внутрішнього виробництва. Зокрема, серед факторів зростання є високі ціни як на сировину, так і на готову молочну продукцію. Це дає шанс вітчизняним виробникам молочної продукції нарощувати обсяги виробництва за рахунок створення власної сировинної бази, у тому числі, й шляхом розбудови ефективно діючих молочних кооперативів та оптимальної логістичної системи молочного ринку. Це, в свою чергу, дозволить виробляти молочну продукцію високої якості, яка йтиме на внутрішній ринок. Адже активне зростання імпорту та внутрішнього споживання дорогої європейської продукції говорить про певну готовність внутрішнього ринку споживати більш дорогую та якісну молочну продукцію.

Підсумовуючи вищесказане, все таки слід акцентувати увагу на тому, що існує лише один основний чинник, який може забезпечити успіх у конкурентній боротьбі щодо ціни та якості – це новітні й ресурсозберігаючі технології. Маємо визнати, що сучасний ринок молока України порівняно з розвинутими країнами, програє по головних показниках ефективності виробництва: продуктивності праці, техніко-технологічній забезпеченості, енергомісткості, продуктивності тварин. Тому в усіх без винятку галузях слід вести виробництво на основі науково обґрунтованих, економічно виважених систем і технологій які максимально враховують природно-кліматичні умови, потенціал регіону і країни в світовій економіці та кращий світовий досвід [5].

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
2. Свиноус І. В. Вплив якісних параметрів на формування закупівельних цін на молоко сільськогосподарських підприємств // Сталий розвиток економіки. Всеукраїнський науково-виробничий журнал. Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua>.
5. Світове зростання закупівельних цін на молоко стримає їх сезонне зниження в Україні [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://ucab.ua/ua/pres_sluzhba/novosti/svitove_zrostannya_zakupivelnikh_tsin_na_moloko_strimae_ikh_sezone_znizhennya_v_ukraini/
3. Новак І. М. Тенденції розвитку світового ринку молока та досвід міжнародної торгівлі на зовнішніх ринках вітчизняних виробників молочної продукції – Інноваційна економіка. Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua>.
4. Молочний сектор – підсумки 2015 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://agroconf.org/content/ukrayina-molochniy-sektor-pidsumki-2015>